

زلزله بم، تلنگری برای تهران

کارشناسان می‌گویند علاوه بر مسوولان، ساکنان پایتخت نیز باید برای نوسازی بافت فرسوده شهر آماده جدی از خود نشان دهند

پوران محمدی / گروه جامعه

۳۵ هزار کشته در حادثه زلزله بم که مساحت آن تنها یک هفدهم یکی از مناطق شهر تهران است، تلنگری است برای پی بردن به این واقعیت که اگر روزی تهران بلرزد چه فاجعه عظیمی در انتظار این شهر و ساکنانش خواهد بود. ۵۵ ماه هر سال یادآور خاطره تلخ زلزله سال ۸۲ شهر بم است؛ فاجعه عظیمی که با وجود گذشت ۹ سال از وقوع هنوز این شهر و ساکنانش به زندگی عادی خود بازنگشته‌اند.

این یادآوری هر ساله آن هم در شرایطی که هر چه می‌گذرد پیش‌بینی‌ها از احتمال وقوع زلزله بزرگ تهران قوت می‌گیرد، بر نگرانی‌ها از بابت بروز این فاجعه انسانی دامن می‌زند. کارشناسان و مسوولان شهری در حالی نسبت به خطر پذیری شهر تهران در برابر وقوع زلزله احتمالی هشدار می‌دهند که وجود ۳۰۰۰ هکتار بافت فرسوده در کلانشهری با بیش از ۱۲ میلیون نفر جمعیت، نگرانی‌ها از بابت تلفات جانی و بروز یک فاجعه انسانی در مناطقی که دارای بافت‌های فرسوده و متراکم ریزدانه هستند را چند برابر کرده است.

■ امدادسانی، مهم‌ترین چالش

حزکت لاک‌پشتی پروژه نوسازی بافت‌های فرسوده و عدم تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی‌های دقیق میان سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی متولی از وزارت راه و مسکن گرفته تا سازمان نوسازی شهر تهران موجب شده است اقدامات انجام شده تاکنون از اثر بخشی لازم برخوردار نباشد و فرصت‌ها در میان اختلاف نظرهای سازمان‌ها و دستگاه‌های متولی به سرعت برق و باد از دست برود تا هنگام وقوع حادثه تنها آفوس‌ها باقی بماند. این همان واقعیتی است که حسن قدمی، سرپرست سازمان مدیریت بحران کشور با اشاره به آن از وضعیت موجود ابراز نگرانی کرده و می‌گوید: مساحت بم معادل یک هفدهم یکی از مناطق ۲۲ گانه تهران است و با توجه به مشکلاتی که برای امدادسانی در این شهر با آن مواجه بودیم، قطعاً در صورت وقوع زلزله‌ای در تهران، مهم‌ترین چالش پیش‌رو امدادسانی خواهد بود.

■ ۱۵ درصد تهرانی‌ها ساکن بافت فرسوده

معضل بافت‌های فرسوده شهر تهران طی سال‌های اخیر، خطرپذیری این شهر در برابر زلزله را افزایش داده است و این در حالی است که کارشناسان و مسوولان حوزه شهری معتقدند در صورت وقوع زلزله بافت‌های فرسوده شهر تهران همچون بم ساعتی عمل خواهند کرد.

وجود بالغ بر ۳۲۶۸ هکتار از مساحت تهران به عنوان بافت فرسوده که شامل ۱۱ درصد واحدهای مسکونی تهران و ۱۵ درصد جمعیت پایتخت است، نگرانی‌ها از بابت خطرپذیری این مناطق و ساکنان آن در هنگام وقوع زلزله را دو چندان می‌کند.

این وضعیت زمانی نگران‌کننده می‌شود که سرپرست سازمان مدیریت بحران کشور از این واقعیت تلخ که هرینه



پیشگیری از تلفات زلزله معادل ۱۰ درصد هزینه‌های امدادسانی است، پرده برمی‌دارد.

■ کوتاهی مردم یا مسوولان؟

پیش‌بینی‌ها حکایت از این واقعیت تلخ دارد، مناطقی از شهر که دارای بیشترین بافت فرسوده، متراکم و ریزدانه هستند در صورت وقوع زلزله بیشترین آسیب‌ها را خواهند دید و بیشترین تلفات و مرگ و میرها از ساکنان این بافت‌ها خواهند بود.

این موضوع طی سال‌های اخیر ساکنان بافت‌های فرسوده و مسوولان شهری را بر آن داشته که برای نوسازی بافت‌های فرسوده راهکارهایی را به اجرا بگذارند، هر چند سازمان نوسازی شهر تهران و گهگاه دولت بارانه طرح‌های مشارکتی همچون طرح خانه به جای خانه و پرداخت وام‌های نوسازی، تلاش کرده است تا گامی در جهت تشویق مالکان خانه‌های فرسوده شهر تهران برای نوسازی بردارد، اما تجربه نشان داده به رغم وعده‌های داده شده، طرح‌های مذکور در اجرا چندان موفق نبوده‌اند.

اما انگار برخی مسوولان از چنین مشکلاتی بی‌خبرند که در پروژه نوسازی بافت‌های فرسوده شهر تهران، انگشت اتهام را به سوی ساکنان این بافت‌ها نشانه رفته و معتقدند با وجود حمایت دولت و شهرداری از موضوع نوسازی بافت‌های فرسوده، شهروندان ساکن این بافت‌ها حاضر به همکاری در این زمینه نیستند.

سرپرست سازمان مدیریت بحران کشور با اشاره به برنامه‌های دولت برای نوسازی بافت فرسوده روستایی می‌گوید: با تسهیلاتی که دولت نهم و دهم به نوسازی بافت فرسوده روستایی اختصاص داد، تاکنون ۱/۵ میلیون

واحد مسکونی روستایی بازسازی شده و در بافتی که پیش از این با ۳ ریشتر زلزله دچار خسارت می‌شد، هم‌اکنون زلزله ۵ ریشتری هم خسارتی به دنبال ندارد و این در حالی است که بافت فرسوده شهری بویژه در تهران تبدیل به یک معضل شده است.

قدمی معتقد است: دولت با در نظر گرفتن تسهیلات ۲۰ میلیون تومانی برای نوسازی بافت فرسوده و شهرداری با صدور رایگان پروانه ساختمانی و اعطای تراکم تشویقی، تمهیدات لازم برای قدم گذاشتن ساکنان بافت فرسوده در میدان نوسازی را فراهم کرده‌اند، اما این شهروندان هستند که عزم جدی برای نوسازی منزل مسکونی‌شان ندارند.

■ کمبود بودجه؛ بهانه همیشگی

سازمان نوسازی شهرداری تهران به عنوان تنها سازمان متولی در حوزه شهری برای نوسازی بافت‌های فرسوده طی یک سال اخیر بشدت در معرض انتقاد اعضای شورای شهر تهران بوده است، چرا که آنها معتقد بودند این سازمان با وجود تخصیص بودجه‌های کلان سالانه، در نوسازی بافت‌های فرسوده پایتخت عملکرد موفقی نداشته است.

درست در شرایطی که احتمال منحل شدن این سازمان در شورای شهر مطرح شد، مسوولان شهرداری یک بار دیگر فرصتی از شورا خواستند تا عملکرد این سازمان را بهبود بخشند و برای نخستین‌بار در این راستا به جای انحلال این سازمان تنها مدیرعامل آن تغییر کرد تا شاید این تغییر تأثیری در بهتر شدن وضعیت داشته باشد.

اما به نظر می‌رسد این تغییر صرفاً یک تغییر سازمانی است،

چرا که گفته‌ها تکرار همان حرف‌های گذشته و دلایلی همچون کمبود منابع مالی است.

علیرضا جعفری، مدیرعامل جدید سازمان نوسازی شهرداری تهران نیز در همان ابتدای کار، نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده را نیازمند حمایت و تامین منابع مالی آن دانسته و تأکید می‌کند: محدودیت منابع موجب می‌شود نوسازی بافت فرسوده از توان دولت یا شهرداری به تنهایی خارج باشد و برای این منظور افزایش مشارکت شهروندان باید در اولویت برنامه‌های سازمان نوسازی قرار گیرد.

■ امضا فروشی مهندسان ناظر

خطر وقوع زلزله تهران در حالی طی چند سال اخیر هر روز جدی‌تر می‌شود که اظهار نظر مسوولان شهری و متولیان صنعت ساخت و ساز از برخی تخلفات که زمینه ساخت و سازهای غیرایمن و غیراصولی را فراهم آورده بر نگرانی‌های موجود می‌افزاید.

این همان موضوعی است که سرپرست سازمان مدیریت بحران کشور با اشاره به آن از امضا فروشی برخی مهندسان ناظر و عدم نظارت صحیح آنها بر کیفیت ساخت و سازها در شهر تهران ابراز نگرانی کرده و می‌گوید: بعضاً مهندسان ناظر حتی یک بار بر سر ساختمانی که مدارک مربوطه‌اش را امضا می‌کنند، حاضر نمی‌شوند و همین موضوع زمینه عدم رعایت قوانین و مقررات مقاوم‌سازی و دیگر ضوابط ساخت و ساز ایمن را فراهم می‌کند. قدمی با یادآوری تصویب آیین‌نامه ۲۸۰۰ مقاوم‌سازی که پس از زلزله رودبار انجام شد، معتقد است: اصول این آیین‌نامه در اغلب ساخت و سازها رعایت نمی‌شود و به همین دلیل شاهد افزایش ساخت و سازهای غیرایمن با وجود نوسازی و بازسازی ساختمان‌ها هستیم.

■ راهکارهایی ساده برای مقاوم‌سازی

در چنین شرایطی معاون فنی و عمرانی شهرداری تهران معتقد است، مقاوم‌سازی در برابر زلزله، با کمترین هزینه ممکن است و می‌توان بسادگی تلفات ناشی از این حادثه طبیعی را به حداقل ممکن رساند.

حسینی در این باره توضیح می‌دهد: در بسیاری از موارد، ساختمان در برابر زلزله ۵ ریشتری مقاوم است، اما به عنوان مثال سقوط کتابخانه یا شکستن شیشه پنجره‌ها خسارات زیادی به دنبال دارد. این در حالی است که با کمترین هزینه می‌توان از این خسارات جلوگیری کرد.

به گفته‌وی اتصال کتابخانه به دیوار و استفاده از چسب‌های بی‌رنگ روی شیشه پنجره‌ها و حتی این که گلدانی را از لب میز برداشته و روی زمین قرار دهیم از دیگر راهکارهای کم‌هزینه، اما موثر در ایمن‌سازی ساختمان‌هاست.

بنابراین ضروری است بحث آموزش شهروندان، نوسازی بافت‌های فرسوده و نظارت بر کار بساز بفروش‌ها در اولویت اصلی مسوولان ذی‌ربط قرار گیرد؛ کاری که سال‌هاست وعده انجام آن داده شده اما جنبه اجرایی به خود نگرفته است.